

דפי עיון

במפרשים

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ג.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

פרשת חיי שרה

שנת תשע"ב

א. שד"ל.

פרק כג' פסוקים י"ז-י"ז:

בכסף מלא: במחיר שלם בדמי שוויה בריות ולא בצימצום; מצאנו "כסף" להוראת המחיר, כל' כסף שוויו של דבר, כמו למטה (פסוק י"ג) נתתי כסף השדה; וכיוצא בזה (דברי הימים א כ"א כ"ב) בכסף מלא תנחו לי, כי קנה אקנה בכסף מלא (שם שם כ"ד). בתוככם: לעיניכם ותהיו עדים (רשב"ם).
[י] ועפרון יושב וגו': הענין כולו היה בשער העיר, מקום קיבוץ העם, והיה שם גם עפרון, ואברהם לא ראהו או עשה עצמו כאילו לא ראהו, כי לא מלאו לבו לבקש זאת מאתו.

[יא] לא אדני: עיין למטה י"ד.

[יב] וישתחו אברהם: לעפרון (רשב"ם ראב"ע ודון יצחק).

[יג] אך אם אתה לו שמעני: מילת שמעני שהיא צווי לא תפול לא אחר "לו" ולא אחר "אם" ונ"ל לקרוא שומעני בינוני, כאמרם בכך אתה פוטרני (מנחות ס"ה ע"ב), אתה מביאני לחיי העולם הבא (ע"ז י"ח ע"א) שפוסלני מן הכהונה (יבמות ע"ב), שמאכילני בתרומה (שם ע' ע"א) עד שאתה שואלני (ב"ק נ"ה ע"א) ובלשון מקרא מצאנו עשני (איוב ל"ב כ"ב) ראני (ישעיה מ"ז י'), וקרוב לזה מקללני (ירמיה ט"ז י'), והנה טעם המליצה אם אתה שומעני ולו אתה שומעני. [יד] לאמר לו: בספר הכותים כתוב "לא" באלף, ויהיה דבק עם פסוק שלאחריו לא אדני שמעני כמו למעלה י"א, וכן בפסוק ה' כתוב ויענו בני חת את אברהם לאמר לא שמעני אדני; ול"ב בהפך שגם למעלה פסוק י' ראוי לקרוא לאמר לו, ויהיה זה נוסף על ט"ו "לו" דכתיבין "לא", כמו (תהלים ק' ג') הוא עשנו ולא אנחנו, ועיין המסורה על פסוק אשר לא כרעים (ויקרא י"א כ"א).

[טז] ביני וביניך מה היא: אין ראוי לי ולך להאריך בדיבורים על זה, כי דבר קל הוא אצלנו, ואתה צריך למהר לקבור מתך, ומאחר שאינך רוצה לקחתה במתנה, אני לא אעכב על ירך שתיתן מחירה. ואת מתך קבור: אם תרצה, תיתן הכסף ותיתנהו אימתי שתרצה ותחילה קבור המת. ואין לפרש קחנה חינם וקבור מתך, כי כתוב אח"כ וישמע אברהם אל עפרון, שאין ענינה הבנה (כתרגום רמבמ"ן וי' ש' ריגיו) אלא קבלה כאשר העיר ר"ש דובנא.

[טז] וישקל אברהם לעפרון: ענין פרעון, מפני שהיו שוקלים הכסף, כי לא היה אצלם מטבע, אלא חתיכות כסף העשויות במשקל. עובר לפחור: אותם השקלים היו עוברים, כי לא היו חסרים במשקלם.

[יז] לפני ממרא: לפני אלוגי ממרא, והם אילנות גדולים מפורסמים וידועים.

שאלות

1. פרשנו מפאר כאן שתי מילים לכאורה מופנות, אך פיאורו שונה. האחת: "כסף" והשניה "מלא" התוכל להסבירו?
2. מה פרשנו מספיר פסוק י"ז?
3. איפה קושי מילה פרשנו פסוק י"ז ומה מצאנו?
4. מה הפציה האפשרית פסוק י"ד, מה דעת השוארונים ומה דעת פרשנו?
5. איך פרשנו מתאר את הציסקה פדבריו על פסוקים 16, 17?
6. מה הוא מתקן פדבריו על פסוק י"ז?

ב. ביאור יש"ד.

פרק כד' פסוקים כח'-לה': (כה) ותרץ הנער ותגד. מן האתנח שתחת
 מנת תמה ירסה שתיבות לבית אמה מוסבות גם על ותרץ הנערה, כאילו
 אמר ותרץ הנערה לבית אמה ותגד לבית אמה, וטעם לבית אמה כי דרך
 הבנות להגיד לאמותיהן יותר מלאביהן: **כדברים האלה.** יתכן שכלל זה
 שמועה גם דברי אליעזר שאמר אנכי בדרך נחני ה' בית אחי אדוני, ורבה
 הבינה מזה שהיה איש מבית אברהם, ולכן אמר לו לבן למה תעמוד בחון,
 כלומר ראוי היה שתלך מיד אל ביתו בעבור הקרבה שבינינו:
 (כט) ולרבה אה וכו' וירץ. זה כלל הסיפור וסוף המעשה שהוא העיקר,
 ואח"כ בפסוק שאחריו התחיל לפרט ולספר מתחלת הדבר מדוע רץ ומה
 הניעו לזה: (ל) ויהי בראת. פסוק זה הוא פרטו של ראשון, ואמר כראות,
 והוא כמו כראותו. וזכר ב' סיבות שהניעוהו לעשות כן, הא' חמדות
 המתנות שראה לאחותו, והב' לפי ששמע ממנה שהאיש חפץ לקור אל
 ביתו: והנה עמד על הגמלים. אלל הגמלים לשמרן, ובא להודיע שלא הלך
 אליעזר מיד אחרי רבה, אעפ"י שאמרה לו שיש עמה מקום ללון, כי אין
 זה מדרך המוסר, ואפשר שאנשי ביתה לא יאצו לקבלו, לכן המתין עד
 יתפרסם שמשו בבית בתואל, ואם יחפלו בו, יבוא אחד מהם לקראתו
 ויביאחו הביתה: (לא) בוא ברוך ה'. מדרך לבן היה לדבר תמיד בשפה
 רכה ובדברים ערבים, ובקרב יסיס ארבו לרמות את הנריות, כמו שנראה
 ממה שעשה ליעקב, ולכן גם בפעם הראשונה שדבר עם אליעזר אמר לו
 ברוך ה' כמו שחבק ונשק ליעקב בבואו לפדן ארס: **ואנכי פניתי הבית.**
 בעדן ובעד אנשיך, ואל תחשוב שלא חשבים במה שאמרה לך אחותי, כי
 גם אנכי חפץ לקבלך בביתי, שהרי כבר פניתי הבית: ומקום לגמלים.
 ופניתי גם מקום בעד הגמלים: (לב) ויבא האיש הביתה ויפתח. אליעזר
 הוא האיש הבא והוא פתח גמליו, כלומר החיר חבישתם והמשא שעליהם,
 ורצה הוא בעלמו לפרוק את משאם בעבור הכלי כסף וכלי זהב שהיו שם,
 עליו מוטל לשמור את טוב אדוניו שמסר לו, ולכן בא האתנח תחת
 הגמלים להודות שפועל ויבא ויפתח שניהם על אליעזר נאמרו. אבל ויתן
 חבן פירושו ויתן הנותן, שהיה אחד מעבדי לבן, או לבן עלמו, ואינו מוסב
 על אליעזר, שהרי סמוך לו ומים לרחוק רגליו, וכיוי רגליו שב בלי ספק
 על אליעזר: (לג) ויושם לפניו. מאכל לאכול: **עד אם דברתי דברי.** מאחר
 שראה שהסכים הקדוש ברוך הוא על ידו, לא רצה להתעסק באכילה
 ושתייה תחלה: **ויאמר דבר.** לבן או בתואל אמרו לו דבר: (לד) **עבד**
אברהם אנכי. תחלה הודיע להם מי הוא, ואמר מכל הגדולה שראיתם,
 עשרת גמלים וכלי כסף זהב וכמה עבדים לשרתני אל תחשבו שאני בנו
 או קרובו מבני לוט כי אני איני אלא עבדו: (לה) וחי ברוך. הרבה לספר
 גדולת אברהם בעשר וברכת ה', וגם גדולת יתק שהיה בן זקונים ויחיד
 לאמו ויורש כל אשר לאביו, להודיע שלכן רבים היו חפצים להזדווג עמו,
 אך לפי שהוא אינו חפץ בס' לכן שלח את עבדו אליהם:

אלו

1. איך מתאר פרשנו את הסיפור פביאורו את הפסוקים כח' כט'?
2. מה הן שתי הסיבות שפניצו את לבן ומה ההבדל ביניהן?
3. מה הלאין, מי חיכה ולאמה ומתי הצטרף נצנה להזמנה?
4. מה מוסיף פרשנו בדבריו על פסוק לא'?
5. פרשנו מתאר את מהלך הצנינים בפסוקים לא', לא', התוכל להסביר?
6. מה בדיוק סיפר הצטרף ולאמה?

* * *

ג. משך חכמה.

פרק כד' פסוקים כט', לב': כד, כט וירץ לבן אל האיש.
 שהנערה הגידה "כדברים האלה" (פסוק כח)
 — זה מה שאמר "ברוך ה' אלקי אדוני
 (אברהם), אשר לא עזב חסדו ואמתו מעם
 אדוני, אנכי בדרך נחני ה' בית אחי אדוני":
 והיה סבור לבן שבא אליעזר לקחת אותו

חיי שרה

(כד, לב) 1. וכן ברמב"ן: אליעזר הוא "האיש" הבא, "ויפתח הגמלים" יחזור אל לבן שעשה עם אורחיו דרך מוסר. 2. ולא "וישם" שהיה מוסב על לבן. 3. עיין למעלה בפירוש רבינו לביקור המלאכים אצל אברהם יח, ח והערותינו שם. 4. ... "ויש אומרים כי טעם "עבד אברהם אנכי" (פסוק לד) נדבק עם דבר המאכל, והטעם, כי יש מאכלים אסורים לנו. ראב"ע מכאן מדוע לא רצה העבד לאכול — כי הביאו לפניו מאכלים מבית לבן, ולא על טהרת בית אברהם, לכן הפסוק עבד אברהם אנכי בא לנמק מדוע לא אכל אליעזר. רבינו מביא ראיה מראב"ע לכך שהתקדשה בעינת המאכלות האסורים, אע"פ שראב"ע בפירושו מביאר כי לא אנשי אליעזר הם שהכינו את האוכל. 5. אליעזר, רבינו אינו נכנס כאן לשאלה "יפה שיחתם של עבדי אבות מתורתם של בניס", שהוא בעיקר קושיא על הקב"ה מדוע הוא האריך בכל הסיפור הזה במקרא, שאלת רבינו היא מדוע הביא אליעזר את כל הפרטים אודות משפחת אברהם, ולא החל את סיפורו ב"וישביעני אדוני לאמר", כשגם אז יכול היה לקצר בהרבה מסיפורו הארוך. 6. ועיין למעלה ד.ה. כי אל ארצי מה שביאר רבינו בזה. 7. כל זאת סיפר להם אליעזר כדי לשבר להם את האוזן. בודאי לא נאה היה למסור להם את ציווי אברהם "רק את בני לא תשב שמה" (!), לכן מצא הוא, השליח הנאמן, את הדרך הניאותה הזאת להסביר את הישארותו של החתן בבית.

לחתן עבור בתו אשר יולדה לו, כמו שדרשו רז"ל (פסוק א) "וה' ברך את אברהם בכל" — בת היתה לו ו"בכל" שמה (בבא בתרא טז, ב), ולכן ר'ץ. אולם אחרי התבוננו "וכראותו את הנום והצמידים... וכשמעו... כה דבר אלי האיש" — פירוש, דברים הנראים שמכוונים אליה לבד, אז התבונן כי רק לרבקה כיון לקחת אותה לכלה לאברהם, אז "בא אל האיש", ולא כרץ במרוצה ובחיפזון, ודו"ק.

כד, לב ויפתח הגמלים ויתן תבן ומספוא וכו'. פירוש, שלבן פתח הגמלים ונתן תבן ומספוא ומים וכו'. אבל לאכול, הלא ידע לבן שבבית אברהם נוהגים מאכילת איסור, ולא ידע מה ליתן לפניו, לכן התעסקו בהכנת המאכלים אנשי אליעזר. ולזה כתוב "וישם" לפניו לאכול" — שאנשי שמו לפני אליעזר המאכלים כפי שידעו אצל אברהם, שצריך שחיטה ובדיקה ואיסור בשר בחלב* וכיוצא בזה. ועיין רבינו אברהם אבן עזרא*.

ומה שהאריך בספור*, להראות שרק מפני קרבת המשפחה רוצה אברהם ליקח אשה לבנו משם*. ומה שלא הלך יצחק בעצמו מפני כי הוא אינו מכיר המשפחה ולא שמע מאמו מהמשפחה, שילדה אותו אחרי זקנתה (פסוק לו), אחרי אשר כבר יצאה מחרו, ולא סיפרה לפניו, כי לא היתה זוכרת אותם*.

עאלות

1. לכאורה מה הקשיים בפסוק כט', עליהם אפשר לפרש את דבריו?
2. פרשנו פונה את דבריו על טעות מסוימת של לבן, מהי ואיך היא נמשלת?
3. מה היתה התוצאה מילולית הטעות?
4. איך ומתי וצ"ל ידיו מי הוכן אוכל כשר למאכלית אליעזר?
5. למה "האריך בסיפור"?
6. למה לא פא יצחק מצאנו לחם לו שידוק?

* * *

ד. תוספת ברכה.

פרק כ"ד פסוקים לב, לג:

ויתן תבן ומספוא לגמלים וישם לפניו לאכול (כ"ד ל"ב—ל"ג)

דייק הכתוב לכתוב במזון הגמלים בגטית הפעל גתינה ובמזון האדם (העבד) בפעל שימה. וזה אפשר לפרש עפ"י הגמרא דמס' תמורה (ל"ד סע"א, על הפסוק דפרשה צו בענין הרמת הדשן מעל המזבח דכתיב ושמן אצל המזבח, ופירושו חז"ל, ושמן (להדשן) — בנחת, (בלא מהירות וחפזון), ושמן — שלא יפור (הדשן בריחוק מקום), רק סמוך למזבח, ע"כ ומתבאר, דחז"ל מפרשים תכונת הפעל "שימה" שתעשה הפעולה בסידור ובמשטר, ותכונה זו לא תכון אם נעשה הדבר בחפזון ובבהלה רק בנחת לאט לאט. ולא כן תכונת הפעל גתינה, שהוא מורה רק על ההעברה מיד ליד, איך שתעבור, אם בפיוור אם בסידור.

עאלות

1. פרשנו כדרכו ככל פירושו מוצא צנין לדייק בלשון הפסוק ומבאר את ההפך בין "ויתן" לבין "וישם". היו לך תשובה פשוטה יותר לכך?
2. מהו הרציון בדברי פרשנו?
3. כמה הציוט מיוסף ואחיו מסייע לזו?

* * *

והנה ידוע, כי במזון החיות אין מתהדרין ואין מתפנקין בתכונת הלהם, כי אם מריקים ומשליכים לפניהם את המזון ודי בזה. ולא כן כשמשעו סעודה לאדם משתדלים לערוך שלחן ומיני מאכל בסידור ובמשטר וטעם, והערכה זו כלולה בפעל "שימה" כמו שבארנו. ועל כן דייק ה' לכתוב אצל הגשת המזון להגמלים בלשון גתינה, ויתן תבן ומספוא, ש על קלות אופן הנתינה, אם אך ניתו, ובמזון העבד כתיב וישם לאכול, כמו שנערך לפניו שלחן בכבוד וטעם, ומעין הלשון בפרשה, כשערך יוסף סעודה לאורחיו (האחים) אמר, שימו לחם (פ' מקץ), כן העריכו שלחן בכבוד וחדר, וסמוך לו — וישמו לו לבדו ולהם ל הכל בסדר ובמשטר.